

Ewa Andrysiak

Katedra Informatologii i Bibliologii
Uniwersytet Łódzki
e-mail: eandrysiak@kp.kalisz.pl

Ewa Obata

Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu
e-mail: kp.eobala@onet.pl

[Sprawozdanie z konferencji „Paweł Hulka-Laskowski – pisarz, religioznawca, bibliofil i pedagog” (Łódź, 29–30 maja 2015 r.)

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.22.23.15>

W dniach 29 i 30 maja 2015 r. w kościele ewangelicko-reformowanym w Łodzi odbyła się konferencja naukowa pt. „Paweł Hulka-Laskowski, pisarz, religioznawca, bibliofil i pedagog”. Jej organizatorem była parafia ewangelicko-reformowana w Łodzi we współpracy z Zakładem Filozoficznych Podstaw Pedagogiki Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziałem Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie oraz Towarzystwem Pedagogiki Filozoficznej im. B. F. Trentowskiego w Łodzi. Patronatem honorowym objęli ją: Ambasada Republiki Czeskiej w Warszawie, Marszałek Województwa Łódzkiego Witold Stępień, prezydenci Łodzi Hanna Zdanowska i Żyrardowa Wojciech Jasiński, przewodniczący Rady Miejskiej Miasta Łodzi Tomasz Kacprzak oraz Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie. Konferencja miała charakter interdyscyplinary. Wzięli w niej udział przedstawiciele środowisk naukowych Łodzi, Warszawy, Lublina i Poznania, władze miasta oraz parafianie i rodzina pisarza. Jej celem

Sprawozdanie z konferencji...

było przypomnienie mało dziś znanej postaci Pawła Hulki-Laskowskiego (1881–1946), jednego z czołowych polskich intelektualistów pierwszej połowy XX wieku.

Spotkanie otworzyli ks. Semko Koroza, proboszcz parafii ewangelicko-reformowanej w Łodzi oraz przewodniczący konferencji prof. dr. hab. Rafał Marcin Leszczyński z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, który poprowadził pierwszy panel sesji wprowadzający słuchaczy w problematykę biografii Hulki-Laskowskiego. Obrady rozpoczęła dr Anna Kowalska-Pietrzak z Uniwersytetu Łódzkiego tematem *Profesor – reformator – duchowny, czyli o Janie Husie raz jeszcze*. Prelegentka przypomniała postać czeskiego duchownego, prekursora protestantyzmu, uznawanego za bohatera narodowego (rok 2015 ogłoszono w Czechach rokiem Husa), uzupełniając wystąpienie urywkami czechosłowackiego filmu z 1954 r. w reżyserii Otakara Vávra, będącego pierwszą częścią trylogii *Husycka Revolucja*. Kolejny referent – prof. Henryk Gmiterek z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – w wystąpieniu zatytułowanym *Bracia czescy i ich Kościół w Polsce w XVI wieku* przypomniał słuchaczom historię ruchu społeczno-religijnego, który wyłonił się w Czechach z husytyzmu. Wyznawcy tego ruchu w roku 1548 w wyniku prześladowań oraz nakazu opuszczenia kraju emigrowali na Śląsk, do Niemiec i do Rzeczypospolitej, na tereny, gdzie ruch ten cieszył się tolerancją, a szczególną opieką obdarzyły go m.in. magnackie rody Ostrorogów i Leszczyńskich. Dzięki braciom czeskim rozwinęły się zamieszkałe przez nich miasta, w Lesznie powstał największy w Wielkopolsce ośrodek drukarstwa, prowadzili oni też archiwa, biblioteki i szkoły. Na terenie Polski bracia przetrwali w zborach podporządkowując się konsystorzowi Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. Temat braci czeskich kontynuował mgr inż. Jarosław Stejskał, wprowadzając słuchaczy do zagadnień związanych z Hulką-Laskowskim, przedstawił dzieje potomków braci czeskich żyjących w Żelowie, Łodzi i Żyrardowie w wieku XIX, w tym rodzinę Hulki, która w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych przesiedliła się z Żelowa do dynamiczniej prosperujących ośrodków tkackich w Żyrardowie i Łodzi.

Panel drugi, przedstawiający życie i twórczość potomka braci czeskich Pawła Hulki-Laskowskiego, poprowadził prof. Henryk Gmiterek. Pierwszy głos zabrał dr Jerzy Naziębło, przedstawiając sylwetkę intelektualną Hulki-Laskowskiego, wybitnego żyrardowianina europejskiego formatu, wywodzącego się ze środowiska robotniczego, członka żyrardowskiego zboru ewangelicko-reformowanego. Hulka interesował się sytuacją międzynarodową i problematyką społeczną, szczególnie mieszkańców Żyrardowa. Zapoczątkował w mieście czytelną i bibliotekę dostępną dla wszystkich mieszkańców. Utrzymywał liczne kontakty z przedstawicielami literatury, tłumaczył z angielskiego

skiego, francuskiego, niemieckiego, czeskiego i rosyjskiego, a największą sławę przyniósł mu przekład *Przygód dobrego wojaka Szwejka* Jaroslava Haška. Był publicystą i pisarzem, a do ważniejszych jego książek należy *Mój Żyrardów*, powieść realistyczna o charakterze wspomnieniowym. W 1996 r., w 50 rocznicę śmierci, Hulkę uznano za najwybitniejszego obywatela Żyrardowa.

Dr Agnieszka Janiak-Jasińska z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła działania pisarza na rzecz ludzi pracy w wystąpieniu pt. *Działalność Pawła Hulki-Laskowskiego na rzecz robotniczej społeczności Żyrardowa*. Prelegentka podkreśliła także, że Hulka-Laskowski był twórcą „Klubu Robotniczego” zajmującego się działalnością oświatową, a w swoich publikacjach walczył z wyzyskiem robotników, zacofaniem światopoglądowym, nietolerancją i ksenofobią. Toczył również kampanię przeciwko bezrobociu i biedzie robotników, a jego popularność powodowała, że sprawy te nabierały rozgłosu. Żyrardowską rzeczywistość klasy robotniczej przedstawił w książce *Mój Żyrardów*, w której oskarżał ówczesne układy.

Ostatniemu panelowi pierwszego dnia konferencji przewodniczył prof. Rafał Andrzej Leszczyński (językoznawca, specjalista filologii zachodniosłowiańskiej, nauczyciel akademicki, tłumacz Biblii), poświęcony był spuściznie bohatera konferencji. Rozpoczęła go prof. Uniwersytetu Łódzkiego Jadwiga Konieczna tematem *Zbiory Pawła Hulki-Laskowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi*, podkreślając, że całe życie pisarza i tłumacza było w symbiozie z książką, a właściwie z wszelkim słowem drukowanym. Referentka podjęła próbę omówienia księgozbioru, stanowiącego niegdyś własność Pawła Hulki, liczącego ponad 3000 dzieł, a zakupionego przez bibliotekę w 1961 r. Księgozbiór zawierał literaturę polską, piśmiennictwo religioznawcze, publikacje w różnych językach, w tym wydania Biblii, literaturoznawstwo, prace z filozofii, głównie w języku niemieckim. Profesor Konieczna zaznaczyła, że pisarz był zapalonym bibliofilem, jego książki oznaczone były pieczątką: „Z księgozbioru Pawła Hulki-Laskowskiego”, a w części ekslibrisem. Niestety po jego śmierci zbiór został rozproszony i choć większa jego część trafiła właśnie do łódzkiej biblioteki, trudno jednak odtworzyć go w całości. Dodatkowym mankamentem jest fakt, że z wielu książek z kolekcji Hulki w czasie II wojny światowej usunięto karty tytułowe z dedykacjami dla pisarza, ratując w ten sposób dzieła przed zniszczeniem i chroniąc ofiarodawców. Z zakupionego w 1961 r. zbioru po selekcji pozostały w Bibliotece Uniwersyteckiej 2403 woluminy. W latach 1967–70 biblioteka dokonała dalszych zakupów biblioteki Hulki, obecnie kolekcja liczy 3127 jednostek inwentarzowych (książki, czasopisma). Interesujący zbiór stanowi spuścizna rękopiśmienna (listy, wycinki prasowe, recenzje i publicystyka, informacje o pisarzu). Spuściznę Pawła Hulki-Laskowskiego zachowaną

Sprawozdanie z konferencji...

w Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie omawiała mgr Justyna Żak z Uniwersytetu Warszawskiego uzupełniając swoją wypowiedź pokazem multimedialnym. Prelegentka mówiła o miejscach związanych z pisarzem i utworzonym w 1991 r. w oddziale muzeum – Gabinetcie Pisarza Pawła Hulki-Laskowskiego (w jego dawnym mieszkaniu), wyposażonym w meble (m.in. biurko), maszynę do pisania, księgozbiór, fotografie, dzieła sztuki i pamiątki po nim, oraz stałej ekspozycji jaką jest wystawa pt. „Paweł Hulka-Laskowski 1881–1946. Pisarz z żyrardowskim rodowodem”.

W dyskusji na zakończenie pierwszego dnia sympozjum głos zabrał m.in. wnuk Pawła Hulki-Laskowskiego Piotr Dudkiewicz, uzupełniając życiorys dziadka i potwierdzając jego pasję zbierania książek, z części których korzystali w czasie II wojny światowej Niemcy (książki w jęz. niemieckim). W podsumowaniu panelu prof. Rafał Andrzej Leszczyński dodał, że zbiory po Hulce-Laskowskim miały trafić do Warszawy. Jego propozycja przedstawiona rodzinie, by kolekcję książek sprzedać bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego zakończyła się pomyślnie dzięki znanemu bibliofilowi i ówczesnemu wicedyrektorowi tej ksiąźnicy, Michałowi Kunie. Pomysł udało się zrealizować pozyskując na ten cel środki z Ministerstwa Kultury i Sztuki.

W drugim dniu konferencji panel pierwszy poprowadził prof. Krzysztof Skotnicki z Uniwersytetu Łódzkiego (konsul honorowy Republiki Czeskiej w Łodzi), a wykład pt. *Polszczyzna tłumaczeń Pawła Hulki-Laskowskiego a język polski pierwszej połowy XX w.* wygłosiła dr Joanna Mielczarek, bohemistka z Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referentka podkreśliła, że przekłady Hulki były wyjątkowe, nie był on jednak pierwszym ani jedynym tłumaczem z języka czeskiego, ale przekładał w okresie międzywojennym, kiedy tworzyli najwięksi czescy prozaicy. Dr Mielczarek mówiąc o dorobku translatorskim pisarza zaznaczyła, że mając trudne do przetłumaczenia teksty w mistrzowski sposób przekładał je na język polski. Najwięcej kontrowersji budzi współcześnie przekład Hulki powieści Haška o wojaku Szwejku; wojaku czyli w języku polskim ofermie. Powieść ta – według referentki – to głos o czeskiej kulturze, kompendium literatury czeskiej. Poza przygodami Szwejka Hulka na język polski przełożył z czeskiego utwory K. Čapka (*Fabryka Absolutu*, trylogia: *Hordubal*, *Meteor* i *Zwyczajne życie*), B. Němcovej (*Babunia*), S. Čecha (*Jastrząb contra Hordliczka*). Kolejny referent – prof. Rafał Andrzej Leszczyński – przedstawił temat „Paweł Hulka-Laskowski a stosunki polsko-czeskie”; wyjaśniał, że istniejące na terenie Polski zbory braci czeskich, z których wywodził się omawiany żyrardowianin, używały powszechnie języka czeskiego. Dzięki temu Hulka miał wystarczające kompetencje do przekładania literatury i stał się profesjonalnym pośrednikiem między twórczością w języku czeskim, a tłuma-

czeniu jej na język polski. Uznawany za doskonały przekład *Przygód dobrego wojaka Szwejka* nie był przypadkowy, tłumacz osobiście spotkał się z Jaroslavem Haškem i po rozmowach, zainspirowany powieścią, podjął się jej przetłumaczenia.

Kolejnemu panelowi przewodniczył profesor Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej Sławomir Sztobryn, a pierwszą referentką była mgr Agnieszka Tys z Uniwersytetu Warszawskiego z tematem *Paweł Hulka-Laskowski jako pedagog i nauczyciel*. Prelegentka starała się w nim pokazać potomka braci czeskich jako działacza oświatowego, który na rzecz robotniczej społeczności Żyrardowa prowadził wykłady z zakresu historii, religii i pedagogiki, zakładając tam „Klub Robotniczy”, zajmujący się działalnością oświatową. Prowadził także wykłady na kursach dokształcających nauczycieli oraz wykladał historię cywilizacji w stowarzyszeniu „Samokształcenie”. Praca oświatowa Hulki uwidoczniła się również w Polskiej Macierzy Szkolnej. Dr Paulina Sosnowska z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła inspiracje Pawła Hulki-Laskowskiego „heidelbergowską” filozofią przelomu wieków XIX i XX (*Filozofia w Heidelbergu na przełomie wieków XIX i XX. Inspiracje Pawła Hulki-Laskowskiego*). To właśnie w 1903 r. w uniwersytecie w Heidelbergu Hulka podjął studia filozoficzne, historyczne i religioznawcze, kształtując tam swoje poglądy.

Panel trzeci konferencji poprowadziła prof. Andrea Folkierska z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, a rozpoczęła go dr Katarzyna Dworakowska z Uniwersytetu Warszawskiego omawiając *Filozofię Fryderyka Nietzschego, jako inspirację Pawła Hulki-Laskowskiego*. Referentka przedstawiła tego popularnego wówczas filozofa i jego poglądy, na których wzorował się Hulka. Koncentrowały się one bowiem na filozofii życia i negowaniu istnienia ukrytego sensu oraz układu świata, przez co konsekwencją stała się krytyka chrześcijaństwa. Filozofia ta oparta na religii i moralności nacechowana była ateizmem, psychologizmem i historyzmem. Prof. Rafał Marcin Leszczyński z kolei przeprowadził rekonstrukcję poglądów filozoficzno-religijnych Pawła Hulki-Laskowskiego i stwierdził, że trudno zarysować kolejne etapy kształtowania się poglądów bohatera konferencji, ponieważ zmieniały się one i niełatwo je precyzyjnie opisać, gdyż nie powstało dzieło będące sumą jego przekonań, można je tylko zauważyć rozrzucone po różnych jego pracach. Na pewno podjął studia religioznawcze, aby znaleźć odpowiedzi na nurtujące go pytania, później z listów jego wynika, że podczas studiów został ateistą, ale w dalszej swojej życiowej drodze porzucił ateizm i powrócił do chrześcijaństwa.

W ostatnim panelu obradom przewodniczył prof. Andrzej Kluczyński, polski biblista protestancki z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej

Sprawozdanie z konferencji...

w Warszawie. Dr Mirosława Weremiejewicz z Wyższej Szkoły Teologiczno-Społecznej w Warszawie przedstawiła Pawła Hulkę-Laskowskiego jako Polaka niekatolika. Prelegentka podkreśliła, że Hulka będąc Polakiem mającym czeskie korzenie i ewangelicką konfesję, wielokrotnie doświadczał nietolerancji. Często udowadniał, że choć nie jest „Polakiem katolikiem” w tym samym stopniu jest „Polakiem ewangelikiem” i doskonale zdawał sobie sprawę z funkcjonowania takiego stereotypu, uważając go za groźny dla Polski. Twierdził, że przynależność do dowolnego kościoła nie powinna być ani powodem do nobilitacji, ani dyskredytowania kogokolwiek. Na koniec wystąpił wnuk bohatera konferencji mgr Piotr Dudkiewicz przedstawiając referat *Paweł Hulka-Laskowski wobec antysemityzmu*. Problem – według referenta – miał miejsce w Polsce i wyrażał się wobec innych grup religijnych niechęcią, uprzedzeniami, dyskryminacją, a nawet wrogością. Jednak Hulka w swoim środowisku, choć dotyczyły go uprzedzenia, był ceniony za to, co robił i kim był. Pisarz orientował się w kwestiach antysemityzmu, którego powodem była nietolerancja i brak akceptacji odmienności i pisał na ten temat.

Każdy z paneli kończył się dyskusją na temat zagadnień poruszanych w referatach. Inspirujące wystąpienia, interesujące rozmowy toczone w kulisach oraz przyjazny klimat miejsca, pozwalają zaliczyć konferencję do przedsięwzięć udanych, a organizatorom należą się podziękowania za przypomnienie pamięci o Pawle Hulce-Laskowskim.